

## ISLOMDA MUSTAHKAM OILA QURISH TAMOYILLARI

X.U. Samatov

Ilmiy rahbar.

Xayitmurodov Jasur

Toshkent Axborot Texnologiyalari Universiteti

Samarqand filiali Kompyuter injiniring fakulteti DI 24-07 gruhi talabasi.

Telefon raqam: +998948394544

Elektron pochta manzili: [jxayitmurodov9@gmail.com](mailto:jxayitmurodov9@gmail.com)<https://doi.org/10.5281/zenodo.15379540>

**Annotatsiya.** Ushbu maqolada Islom dinida mustahkam oila qurishning asosiy tamoyillari yoritib berilgan. Jumladan, nikohning diniy ahamiyati, er-xotin o'rtasidagi hurmat va mas'uliyat, to'g'ri tanlov, farzand tarbiyasi, halol mehnat va moliyaviy baraka kabi jihatlar tahlil qilingan. Qur'on oyatlari va Hadislar asosida oilaviy munosabatlarda mehr, sabr, murosa va axloqiy qadriyatlarining tutgan o'rni ko'rsatib berilgan. Maqola oila barqarorligini ta'minlashda islomiy tamoyillarga amal qilishning zarurligini asoslab beradi.

**Kalit so'zlar:** Islom, oila, nikoh, er-xotin munosabatlari, hurmat, mas'uliyat, sabr, murosa, farzand tarbiyasi, halollik, Qur'on, Hadis, dindorlik, axloqiy tamoyillar, jamiyat barqarorligi.

## PRINCIPLES OF BUILDING A STRONG FAMILY IN ISLAM

**Abstract.** This article explores the key principles of building a strong family in Islam. It analyzes aspects such as the religious significance of marriage, mutual respect and responsibility between spouses, appropriate partner selection, child upbringing, honest labor, and financial blessings. Based on verses from the Qur'an and Hadiths, the article highlights the importance of love, patience, mutual understanding, and moral values in family relationships.

The article emphasizes the necessity of adhering to Islamic principles to ensure family stability and harmony.

**Keywords:** Islam, family, marriage, spousal relationships, respect, responsibility, patience, compromise, child upbringing, honesty, Qur'an, Hadith, piety, moral principles, social stability.

## ПРИНЦИПЫ ПОСТРОЕНИЯ КРЕПКОЙ СЕМЬИ В ИСЛАМЕ

**Аннотация.** В данной статье рассматриваются основные принципы построения крепкой семьи в исламе. Анализируются такие аспекты, как религиозное значение брака, взаимное уважение и ответственность между супругами, правильный выбор партнёра, воспитание детей, честный труд и финансовое благополучие. На основе аятов из Корана и хадисов подчеркивается важность любви, терпения, взаимопонимания и нравственных ценностей в семейных отношениях. Статья обосновывает необходимость соблюдения исламских принципов для обеспечения стабильности и гармонии в семье.

**Ключевые слова:** Ислам, семья, брак, взаимоотношения супругов, уважение, ответственность, терпение, компромисс, воспитание детей, честность, Коран, хадисы, набожность, нравственные принципы, стабильность общества.

Oila inson hayotining ajralmas bo'lagi bo'lib, har bir jamiyatning sog'lom rivojlanishi bevosita oilaning barqarorligiga bog'liq. Aynan oilada inson ilk tarbiyani oladi, axloqiy fazilatlar shakllanadi va ijtimoiy muhitga moslashadi.

Islom dini oilaning ahamiyatiga juda katta e'tibor beradi. Qur'on oyatlari va Rasululloh (s.a.v.)ning hadislarida oila qurish, er-xotin o'rtasidagi munosabatlar, farzand tarbiyasi va mas'uliyat haqida ko'plab hikmatli ko'rsatmalar berilgan.

Bugungi kunda ajralishlar ko'payib, oilaviy nizolar ortib borayotgan bir paytda, islomiy tamoyillarga asoslangan oilaviy hayotning ahamiyati yana-da ortmoqda. Oila jamiyatning poydevori bo'lib, u nafaqat shaxsiy baxtni, balki butun xalqning farovonligini ta'minlaydi.

Islomda oila qurish mas'uliyatli va muqaddas bir jarayon deb qaraladi, chunki oila jamiyatning turli ijtimoiy qatlamlarini bog'lovchi muhim institut sifatida qaraladi. Oilaning jamiyatdagi o'rni shuningdek milliy va diniy an'analarni davom ettirish bilan ham bog'liqdir.

Har bir oila o'zining farzandlari orqali millatning ma'naviy merosini saqlaydi va rivojlantiradi. Oila milliy o'zlikni, an'ana va urf-odatlarini kelgusi avlodlarga etkazuvchi uzluksiz zanjirdir. Shu sababli, har bir oilaning mas'uliyati – nafaqat o'z a'zolari farovonligini ta'minlash, balki jamiyatga foydali kishilarni yetishtirishdan iboratdir. Oilaviy qadriyatlar mustahkam bo'lgan jamiyatda adolat, mehr-muruvvat va birdamlik kuchayadi.

Islom dinida fuqarolar o'rtasidagi oila va nikoh munosabatlari muqaddas sanalib kelingan. Oila jamiyatning negizi bo'lganidan islomda oilaga katta e'tibor berilib, oilani qanday tashkil etish, uning boshlig'i va a'zolarining huquqlari, farzandlar tarbiyasi, bir so'z bilan aytganda, oilaviy hayotning barcha masalalari atroflicha hal etilgan. Er-xotinning o'zaro munosabati oila mustahkamligining garovi bo'lganligi uchun islomda er-xotinning tinch-totuv yashashiga alohida e'tibor qaratiladi. Jumladan, Niso surasining 19-oyatida erkaklarga ayollar bilan kelishib, tinch-totuv yashashning zarurligi ko'rsatib o'tilgan. Islom dinida:

*“Ayollarga yaxshi munosabatda bo'lgan erkaklar insonlarning eng yaxshilari deb hisoblanadi”*

Shuningdek, Qur'oni karimga ko'ra, oilaviy bahslar paydo bo'lganida, ularni er-xotinlar tomonidan oqilona va odilona hal qilinishi maqsadga muvofiqligi ta'kidlanadi. Oilaning asosini nikoh tashkil etadi. Shuning uchun nikoh masalasiga islom dinida o'ta mas'uliyat bilan yondashiladi. Islom dinida oila munosabatlarida ruxsat etilgan va ta'qiqlangan xatti-harakatlar, ya'ni, faqat halol ishlar bilan shug'ullanishga, harom ishlardan saqlanishga da'vat etiladi.

Ma'lumki, oila nikoh tuzilishidan boshlanadi. Nikoh tushunchasi shariatda shunday shartnoma-bitim sifatida ta'riflanadiki, unga muvofiq nikohga kirgan xotin erkak uchun begona, ta'qiqlangan bo'lmaydi. Islomda oilaning barqarorligi hamma narsadan ustun qo'yiladi, shu bois mustahkam oila qurishga barcha musulmonlar tomonidan katta ahamiyat beriladi. Islomda nikoh

Allohga xush keladigan amallardan sanaladi va unga har bir kishi haqli ekanligi ta'kidlanadi.

Islom huquqiga ko'ra nikohning haqiqiyligi quyidagi to'rt shartning uyg'unligi, chunonchi: 1) bevosita monelik qiluvchi holatlarning yo'qligi; 2) muayyan shaxslarning roziligi; 3) mahrning belgilanishi; 4) rasmiy qoidalarga rioya etilishi bilan belgilanadi. Nikohning birinchi bosqichi - kelishish, unashtirish (xitba) bo'lib, unda kuyov o'zi yoki vakili orqali kelinning otasi, vasiysi yoxud ishonchli kishisiga taklifini aytadi. Erning ayolga ajratadigan mulki (mahr) va nikoh shartnomasi (sig'a)ga kiruvchi boshqa shartlar xususida ham shu vaqtda kelishib olinadi. Ikkinchi va uchinchi bosqichlar - kelinni kuyov xonadoniga uzatish (zifof) va to'y tantanalari (urs, valima). Bular oldinma-ketin bo'lishi ham mumkin, chunki, agarda kelin hali balog'at yoshiga yetmagan go'dak bo'lsa, uni uzatish to 13-15 yoshga to'lmaguncha kechiktiriladi. Valima vaqtida sig'a aytiladi va mahr yoki uning bir qismi (sadoq) to'lanadi.

Mana shu barcha bosqichlarda, faqat kelinga qilingan sarf-xarajatlarni (mut'a) hisobga olmaganda, nikoh hech qanday oqibatsiz to'xtatilishi mumkin. So'nggi bosqich - amalda er-xotin bo'lish (nikoh). Nikoh ahdi qoidasini bo'lg'usi er yoki xotin yoxud ularning ishonchli vakillari o'qishlari lozim. Nikoh ahdi o'qilganidan so'ng nikoh amalga oshgan hisoblanadi. Nikohning zaruriy shartlariga mahr to'lash, ayolni boqish va unga uning oilasining mavqeiga qarab muomala qilish, erlik vazifalarini ado etish va farzandlarini boqish kiradi.

O'zbek oilasida farzandlarni tarbiyalashda halollik bilan birga mardlik, jasurlik, aqllilik, bilimdonlik, xususan, ularni kasb-hunarli bo'lishlariga e'tibor qaratilgan. Shariatdagi oila va nikoh bo'limlarining falsafiy mazmunicha, oila jamiyatning bir kichik bo'g'ini, ajralmas qismidir. Shuning uchun shariatda oila bilan bog'liq masalalar: oila qurish tartibi, nikohlash qoidalari, balog'atga etganligini aniqlash, erkak va ayol roziligi, mol-mulkka egaligi, er-xotin, ota-ona va bolalar odobi, taomlarda halol va haromni ajrata olish kabi ko'pgina masalalar o'z ifodasini topgan. Asrlar davomida musulmonlar shaxs va jamiyat munosabatlarini o'rnatishda shariatning oila va nikoh haqidagi talablariga rioya qilib kelganlar. Hozirgi mustaqillik davrida ham diniy e'tiqodi bo'lgan kishilar hayotida ularning ta'siri bor, albatta. Zero, oila va nikoh masalasi har bir jamiyatning ijtimoiy munosabatlar tizimida faqat iqtisodiy, maishiy va huquqiy masalalarnigina qamrab olmasdan, shu bilan birga jamiyat va shaxs uchun o'ta muhim ahamiyatga ega bo'lgan ma'naviy-axloqiy masala hamdir. Bu narsa islomiy qadriyatlarining ilk manbalari - Qur'on va hadislarda yorqin o'z ifodasini topgan. Chunonchi, Qur'onning «Niso» va «Taloq» suralari masalasiga bag'ishlangani, shuningdek boshqa suralarda ham bir necha oyatlarning oilaviy-maishiy masalalarga bag'ishlanganligi bundan dalolat beradi. Jumladan, «Niso» surasida oila qurish qat'iy nikoh asosida bo'lishini ta'kidlab shunday deyiladi: «Ey mo'minlar, sizlar uchun xotinlarni majburiy holda meros qilib olish durust emasdir» (4: 19). Musulmon huquqshunosligining eng nufuzli manbai «Hidoya» da ham oila va nikoh masalalariga juda katta e'tibor berilgan bo'lib, uning ikki kitobi – «Nikoh kitobi» va «Taloq kitobi» bevosita ushbu masalalarni yoritishga bag'ishlangan. Ma'lumki, oila jamiyatning birinchi va birlamchi zarrasidir. Jamiyat ana shu kichik zarralardan tashkil topadi. Lekin u shunchaki zarra emas, tirik vujudlar ittifoqidir. Oila faqat er va xotinning o'zidan iborat emas. Oila er-xotin, ularning farzandlari, eng yaqin tug'ishganlardan iborat kishilar guruhidir. Oila odamlarning tabiiy, iqtisodiy, huquqiy, ma'naviy munosabatlariga asoslangan ijtimoiy birligidir. «Hidoya» asarida oila va nikoh masalalaridagi ana shu munosabatlarining hamma tomonlari adolat nuqtai-nazaridan yondashilib yoritiladi. Adolatning asosiy mezonlari sifatida insof va diyonat, haromdan xazar, poklik kabi ezgu tushunchalar ko'zda tutiladi. «Hidoya» da ta'kidlanishicha, nikohdan maqsad er-xotinning faqat bir-birlariga nisbatan maishiy va moddiy huquqlarini rasmiy ta'kidlashdangina iborat bo'lib qolmasdan, eng avvalo, nikohlanganlarning axloqiy va ma'naviy poklanishi uchun zamin tayyorlashdir. «...Nikohdan ko'zda tutilgan maqsad iffatli va pokiza bo'lib yurishdir»; Shariatda oila va nikoh masalasida chiqarilgan hukmlarning ma'naviy va huquqiy ahamiyati yana shundaki, ularda Qur'on oyatlarini asos qilib olingan holda nikoh ahдини tuzuvchi har ikki tomonning, xususan ayolning er tanlash huquqining daxlsizligi nikohning shartlaridan biri deb hisoblanadi. Chunonchi, «Hidoya» da shunday yoziladi: «...oqila, hur ayolning nikohi xoh u qiz bo'lsin, xoh juvon bo'lsin, valiysiz ham o'zining roziligi bilan bog'lanaveradi... Nikoh joizligining sababi shundan iboratki, bu masalada kelishicha, ayol o'zining xolis haqqida foydalangan, chunki u oqila oq-qorani ajrata oladigan bo'lgani uchun o'z xohishicha foydalanishga haqli. Shuning uchun ayol mol-mulkni tasarruf etishga ham, o'zi uchun er tanlashga ham haqqi bor... Shuning uchun uni majburlashga hech kimning haqqi

yo'q». Shariatda xususan «Hidoya» da oila va nikoh masalasida katta ma'rifiy-tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lgan hukmlardan biri ayolning nikoh to'g'risida o'zining qanday haq-huquqlarga ega ekanligi haqidagi bilimga ega bo'lishining zarurligidir: «Nikohning asl mohiyati haqida ilm bo'lishligi shart qilinadi. Chunki qiz bola faqat ilm bo'lgandagina tasarruf eta oladi.

Bu dunyo ilm olish dunyosi, bunda johillik uzr bo'lolmaydi». Marg'loniyning bu hukmi hozirgi davrimiz uchun ham ma'rifiy-tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lish bilan birga ijtimoiy ahamiyatga ham ega. Zero, ijtimoiy hayotning barcha jabhalarida huquqiy bilimga, huquqiy madaniyatga ega bo'lish fuqarolik jamiyati va demokratik davlat barpo etishning ob'yektiv zaruriyatiga aylanib bormoqda. Oilaviy munosabatlar jamiyatda o'ta muhim ahamiyatga ega bo'lgan ijtimoiy munosabatlardan biri bo'lganligi tufayli ham bu masalada ayniqsa ayolning huquqiy bilimga ega bo'lishi nihoyatda muhimdir. Shariat ahkomlarida, xususan «Hidoya»da oila va nikoh masalasida chiqarilgan hukmlarning katta ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan tomonlaridan yana biri – erkak va ayolning ijtimoiy, iqtisodiy, ma'naviy va aqliy jihatlardan mumkin qadar bir-birlariga teng bo'lishlariga e'tibor qaratishdir. Marg'loniyning «Hidoya» asarida oila va nikoh masalasida chiqargan shar'iy hukmlarining mohiyatini tahlil qilib xulosa qilish mumkinki, masala eng avvalo yuksak hulq-atvor, ma'naviy poklik, insoniy qadriyatlar nuqtai-nazaridan hal qilinadi. Erkak va ayol o'rtasidagi munosabat muayyan qonun-qoidalarga tayangan holda oilani mustahkamlash, uning axloqiy pokligi va halolligini ta'min qilishga qaratilgandir. Respublikamiz mustaqillikka erishgach, milliy va diniy qadriyatlarni tiklashga, xususan, xotin-qizlar huquqi va ularning jamoat ishlarida tutgan mavqeini ko'tarishga katta e'tibor berildi.

Islom dinida er va xotinlarning huquq va majburiyatlari belgilab berilgan bo'lib, bu huquq va majburiyatlarga quyidagilar tegishlidir.

Xotinning er zimmasidagi haqqi erning o'ziga ham, moliga ham tegishli bo'lib, xotinning eri zimmasidagi mahr va nafaqa singari moliyaviy va shaxsiy haqlari mavjuddir. Bu haq-huquqlar quyidagilardan iboratdir:

1. Er xotiniga xushfe'l bo'lishi, u bilan yaxshi muomala qilishi, birga farovon hayot o'tkazishi, unga ozor etkazmasligi kerak. Hadislarda aytilganidek, «Sizlarning eng yaxshilaringiz xotinlariga yaxshilaringizdir».

2. Er xotinning ozorini ko'tarishi, u g'azablanganida va jahli chiqqanida muloyim bo'lishi, uning xatolarini kechirishi kerak. Bunday qilish islom dinida sunnat amal bo'lib hisoblanadi.

3. Erkak ayolini qizg'anishi, uning or-nomusini saqlashi kerak.

4. Er xotinning o'ziga alohida joy qilib berishi, unda erning yaqinlaridan hech kim bo'lmasligi kerak.

5. Er xotinga berishi lozim bo'lgan mahrni qancha bo'lsa-da, to'la berishi kerak. Mahr tanho xotinning haqqidir.

6. Er xotining oziq-ovqat va kiyim-bosh kabi ehtiyojlarini isrof etmay, yetarli ta'minlashi kerak.

7. Er xotiniga diniy masalalarda bosh maslahatchi hisoblanadi.

8. Er xotinini to'g'ri yo'lga solish uchun odob o'rgatishi zarur bo'lib, bu odob o'rgatish bosqichma-bosqich olib boriladi. Avvalo pand-nasihat, ogohlantirish, targ'ib qilish orqali odob o'rgatiladi.

9. Er o'z xotining iffatini saqlashi lozimdir.

10. Er xotinni na so‘z bilan va na fe‘li bilan so‘kib, ayblab, haqoratlab, yomonlab pastga urmasligi, uning jismi-yu xulqini, oilasi-yu yaqinlarini kamsitmasligi kerak. Zero, bu musulmon axloqiga mutlaqo to‘g‘ri kelmaydi.

11. Er xotinini yaxshi ko‘rsa, juda hurmatlashi lozim, yomon ko‘rsa, zulm qilmasligi kerak.

Xulosa shuki Islom dinida oila muqaddas maskan sifatida e‘tirof etilib, uning mustahkamligi jamiyat barqarorligining asosi sifatida qaraladi. Qur‘on oyatlari va Hadislar asosida oilaviy hayotning har bir jihatiga alohida e‘tibor berilgan — to‘g‘ri tanlov, nikohning ahamiyati, er-xotin o‘rtasidagi hurmat va mas‘uliyat, sabr, murosa, halollik, farzand tarbiyasi kabi masalalar batafsil tartibga solingan. Bugungi kunda oilaviy ajralishlar va nizolar ko‘payib borayotgan bir paytda, islomiy tamoyillarga amal qilish har qachongidan ko‘ra muhimroq bo‘lib bormoqda. Oila a‘zolarining bir-biriga nisbatan mehribon, sabrli, hurmatli va halol bo‘lishi — mustahkam, baxtli va Allohning roziligiga sazovor bo‘lgan oilani yaratishga olib keladi. Demak, har bir musulmon inson islomiy qadriyatlarga asoslangan oila qurishga intilishi zarurdir, zero, mustahkam oila — mustahkam jamiyat poydevoridir.

#### REFERENCES

1. Qur‘oni Karim. (2020). (O‘zbek tilidagi tarjimasi va tafsiri). Toshkent: Hilol Nashr.
2. <https://kun.uz/news/2022/01/12/er-xotin-masuliyati-va-burchi-islomda-oilaviy-munosabatlar-haqida?q>
3. Ahmad Lutfiy Kazonchi. Saodat asri qissalari. — Toshkent: «Movarounnahr», 2018.
4. Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf. Oila — muqaddas maskan. — Toshkent: «Hilol-Nashr», 2013.